

ПІСЛЯДІЯ НЕТРАДИЦІЙНИХ ВИДІВ ОРГАНІЧНИХ ФЕРМЕНТОВАНИХ ДОБРИВ НА АГРОХІМІЧНІ ПОКАЗНИКИ ҐРУНТУ ТА ВРОЖАЙНІСТЬ ЗЕРНА ВІВСА

Наведені результати досліджень впливу післядії нових видів органічних ферментованих добрив на агрохімічні показники дерново-підзолистого ґрунту та врожайність зерна вівса в Західному Поліссі України.

Вступ. Однією з основних проблем сучасного землеробства є розробка високоефективних ресурсоощадних агротехнологій, які зможуть забезпечити не тільки одержання високих і сталих врожаїв сільськогосподарських культур, але і розширене відтворення родючості ґрунтів.

На сьогодні у аграрному виробництві важливим є питання пошуку нових видів добрив пролонгованої дії із високим умістом діючих речовин, створених на основі місцевих сировинних ресурсів [1, 2, 5].

Одним із сучасних видів органічних добрив, які сприяють відтворенню родючості ґрунтів і одержанню екологічно безпечної сільськогосподарської продукції є нові високоефективні екологічно чисті біологічно активні добрива універсальної дії, що виробляються методом біологічної ферментації з природної органічної речовини [5]. Базовими складниками цих добрив можуть бути гній, курячий послід, торф, тирса, солома та інші органічні матеріали [4].

Дослідженнями проведеними на дерново-підзолистому та дерново-карбонатному ґрунтах виявлено, що удобрення ферментованими добривами забезпечує підвищення врожайності зеленої маси вівса на 27,2-99,1 % [3].

На відміну від класичних органічних добрив і традиційних компостів ферментовані добрива мають цілий ряд переваг. Серед них: збалансованість за поживними речовинами; вміст елементів живлення в легко засвоюваній формі; універсальність і багатосторонність використання (для живлення рослин, мульчування поверхні посадок, теплоізоляції тощо); стимулювання мікробіологічних процесів та загальної біопродуктивності ґрунту; відсутність патогенів і схожого насіння бур'янів. Однією із позитивних характеристик ферментованого добрива є практично необмежений термін зберігання без значних втрат поживних речовин, а також тривалий термін післядії добрив, (до 5-ти років) [1, 4, 6].

Мета досліджень – вивчення післядії внесення органічних ферментованих добрив, виготовлених на основі місцевих сировинних ресурсів (відходів дріжджового виробництва, торфу та курячого посліду) шляхом ферментації, на агрохімічні показники дерново-підзолистого ґрунту та на врожайність вівса, що вирощується після картоплі.

Матеріали та методика досліджень. Дослідження проводили на дерново-підзолистих ґрунтах в умовах Західного Полісся України (Волинська область, Маневський район) за такою схемою: 1. контроль (без добрив); 2. гній 30 т/га; 3. ферментоване добриво – 7,5 т/га; 4. ферментоване добриво – 15 т/га; 5. ферментоване добриво – 22,5 т/га; 6. гній 30 т/га + N₉₀P₆₀K₁₂₀; 7. ферментоване добриво 15 т/га + N₉₀P₆₀K₁₂₀.

Дослідження проводились на культурі вівса, що вирощувалося в ланці сівозміни після картоплі. Агротехніка вирощування – загальноприйнята для зони Полісся.

Агрохімічні дослідження та лабораторні аналізи проводили за загальноприйнятими методиками, зокрема у ґрунті визначали вміст гумусу за методом І. В. Тюріна (ДСТУ 4289-

2004), рухомих сполук фосфору і калію за методом Кірсанова в модифікації ННЦ ІГА; рН – ДСТУ ISO 10390-2001.

Результати досліджень. Одержані результати підтверджують позитивний вплив ферментованих органічних добрив у післядії на зниження рівня кислотності. Застосування ферментованого добрива в нормі 7,5 т/га забезпечувало підвищення показника рН на 0,8 пунктів, до 5,2, порівняно з контролем. Підвищення норми внесення до 15 т/га забезпечувало підвищення показника кислотності до рН 5,5. Норма внесення ферментованого добрива 22,5 т/га забезпечувала найвищий позитивний ефект стосовно кислотності ґрунту. У такому разі кислотність знижувалася на 1,6 одиниці рН відносно контролю і становила рН 6,0. У варіанті з внесенням ферментованого добрива на фоні мінеральних добрив показник рН дещо знижувався і становив рН 5,7, що на 0,3 одиниці нижче, ніж у варіанті, де вносилися найбільша норма ферментованого добрива.

Ефективність впливу 30 т/га гною на кислотність дерново-підзолистого ґрунту була дещо меншою, ніж ферментованого добрива. У варіанті, де вносилися така норма добрива, показники рН зростав на 0,7 одиниць, порівняно з контролем. Сумісне застосування гною і мінеральних добрив поступалося використанню ферментованого добрива, забезпечивши показник рН на рівні 5,1-5,5 одиниць.

Післядії застосування ферментованого добрива у нормі 7,5 т/га; 15 т/га; 22,5 т/га забезпечило зростання вмісту лужногідролізованого азоту ($N_{\text{луж}}$) на 6,0-9,2 мг/кг; рухомого фосфору (P_2O_5) – 4,0-46,3 мг/кг; обмінного калію (K_2O) – 4,0-9,4 мг/кг ґрунту відповідно, порівняно з контролем, де вміст $N_{\text{луж}}$ становив 37,0, P_2O_5 – 197,0, K_2O – 96,0 мг/кг ґрунту (табл. 1).

Порівнюючи варіанти із використанням традиційного добрива (гною) і ферментованого добрива нами було встановлено, що як за самостійного їх застосування (норма компосту еквівалентна нормі гною за вмістом азоту) так і на фоні мінеральних добрив, значно вищі показники вмісту лужногідролізованого азоту та рухомого фосфору були зафіксовані у варіантах із внесенням ферментованого добрива. Щодо вмісту обмінного калію, то найкращим виявився варіант із внесенням гною в поєднанні з мінеральними добривами.

Результати аналізу щодо вмісту гумусу свідчать, що у післядії внесення ферментованого добрива спостерігалась тенденція до його нагромадження у ґрунті. У контрольному варіанті вміст гумусу становив 1,20 %. Збільшення норми добрива від 7,5 до 22,5 т/га забезпечило зростання вмісту гумусу від 1,25 до 1,32 %. За використання добрива разом із мінеральними туками цей показник становив 1,25 %.

Таблиця 1

Післядія ферментованих добрив на агрохімічні показники дерново-підзолистого ґрунту за вирощування вівса, 2011 р.

Варіанти дослідів	рН _{НСІ}	Вміст						гумус
		$N_{\text{луж}}$	P_2O_5	K_2O	Cu	Zn	Pb	
		мг/кг						%
Контроль (без добрив)	4,4	37,0	197,0	96,0	1,5	1,0	2,5	1,20
Гній 30 т/га	5,1	40,1	199,1	97,6	1,2	1,2	2,4	1,25
Ферментоване добриво – 7,5 т/га	5,2	43,0	201,0	100,0	1,8	1,4	2,3	1,25
Ферментоване добриво – 15 т/га	5,5	45,3	212,0	103,7	1,5	1,0	2,3	1,26
Ферментоване добриво – 22,5 т/га	6,0	46,2	243,3	105,4	1,6	1,1	2,0	1,32
Гній 30 т/га + $N_{90}P_{60}K_{120}$	5,5	48,0	194,0	110,0	1,3	1,2	2,5	1,24
Ферментоване добриво 15 т/га + $N_{90}P_{60}K_{120}$	5,7	49,0	230,0	104,1	1,5	1,3	2,4	1,25

Слід зазначити, що за рівноцінних варіантів внесення ферментованого добрива та гною суттєвої різниці не було встановлено і показник коливався 1,25-1,26 та 1,24-1,25, відповідно за різних систем удобрення.

У всіх варіантах досліду, у післядії використання ферментованих добрив, не було зафіксовано перевищення гранично допустимих концентрацій важких металів. Проте, за внесення ферментованого добрива, їх вміст незначно зростав, порівняно з контролем.

Варто відмітити, що у порівнянні з першим роком досліджень впливу ферментованих добрив на агрохімічні показники дерново-підзолистого ґрунту, спостерігається незначне зменшення поживних речовин в ґрунті, що ймовірно викликано виносом відповідних елементів з врожаєм.

Одержані результати досліджень, щодо впливу ферментованого добрива на врожайність вівса, підтверджують його високу ефективність. Вплив післядії органічних ферментованих добрив (7,5 т/га, 15 т/га, 22,5 т/га) на врожайність вівса був значним і забезпечив отримання приросту зерна 6,5-11,3 ц/га (табл. 2).

Таблиця 2

Післядія органічних ферментованих добрив на врожайність вівса, 2011 р.

Варіанти досліду	Врожай, ц/га	Приріст до контролю	
		ц/га	%
Контроль (без добрив)	17,5	-	-
Гній 30 т/га	23,0	5,5	31,4
Ферментоване добриво – 7,5 т/га	24,0	6,5	37,1
Ферментоване добриво – 15 т/га	27,5	10,0	57,1
Ферментоване добриво – 22,5 т/га	28,8	11,3	64,6
Гній 30 т/га + N ₉₀ P ₆₀ K ₁₂₀	22,3	4,8	27,4
Ферментоване добриво 15 т/га + N ₉₀ P ₆₀ K ₁₂₀	27,2	9,7	55,4
НІР ₀₅ , ц/га	2,2		

Порівнюючи ефективність ферментованого добрива, як повноцінного замітника гною у післядії, слід відмітити, що за внесення їх у рівноцінних дозах за вмістом азоту, ферментоване добриво не поступається традиційному виду і навіть забезпечує кращі результати. Так, за використання 30 т/га гною врожайність становила 5,5 ц/га, а 15 т/га ферментованого добрива – 10,0 ц/га.

Також, ефективною була післядія використання ферментованого добрива разом із мінеральними туками, що забезпечило приріст вівса відносно контролю на рівні 55,4 %. За удобрення із використанням ферментованого добрива було додатково отримано 4,9 ц/га вівса, а за традиційної системи врожайність становила 22,3 ц/га.

У післядії ферментованих добрив на врожай вівса найбільш ефективним був варіант із застосуванням ферментованого добрива в нормі 22,5 т/га, що забезпечило приріст врожаю до контролю на 64,6 %.

Висновки. Одержані результати досліджень свідчать, що післядія застосування ферментованих добрив на врожай зерна вівса підтверджує їх високу ефективність.

Встановлено, що післядія застосування ферментованих добрив сприяє зниженню рівня кислотності на 0,8-1,6 рН, зростанню вмісту N_{луж} на 6-9,2, P₂O₅ – 4,0-46,3; K₂O – 4-9,4 мг/кг, гумусу – 0,05-0,12%. Ферментовані добрива забезпечили у післядії отримання приросту зерна на рівні 6,5-11,3 ц/га.

Список використаних літературних джерел:

1. Бикін А. В. Біоконверсія органічних відходів агропромислового комплексу та продуктивність агроєкосистем при застосуванні нових видів добрив: автореф. дис. на здобут. наук. ступ. д-ра. с.-г. наук: 06.01.04., 06.01.06. / Анатолій Вікторович Бикін. – К.: НАУ. – 1999. – 42 с.
2. Буджерак А. И. Нетрадиционные удобрения в XX веке / А. И. Буджерак, В. И. Гудим, Л. Д. Тищенко. – Информ. лист № 03. – 1992. – 4 с.
3. Гаврилюк В. А. Вплив ферментованих добрив і мікробіологічних препаратів на врожайність зеленої маси вівса / В. А. Гаврилюк, Н. С. Ковальчук // Вісник Львівського національного аграрного університету. – 2009. – Серія : Агрономія. – № 13. – С. 51-54.

4. Гаврилюк В. А. Добрива нового покоління та ефективність їх використання / В. А. Гаврилюк, Н. С. Ковальчук // Агроекологічний журнал. – 2006. – №4. – С.45-51.
5. Засєкін Н. П. Перспективи застосування органічних ферментованих добрив в умовах Західного Полісся України / Н. П. Засєкін, І.М. Мерленко, В.А. Гаврилюк, В.І. Лопушняк // Вісник Львівського НАУ : агрономія. – 2011. – № 15 (2). – с.79-83.
6. Лопушняк В. Зміни агрохімічних показників дерново-підзолистого ґрунту при застосуванні органічних ферментованих добрив / В. І. Лопушняк, Н. П. Засєкін // Теоретичні і практичні аспекти розвитку агропромислового виробництва: Матеріали міжнародного науково-практичного форуму 21-24 вересня 2011 року. Львів: Львівський національний аграрний університет. – 2011. – С. 165-168.
7. Шевчук М. Й. Нові види добрив на основі місцевих сировинних ресурсів / М. Й. Шевчук, В. А. Гаврилюк, І. М. Мерленко // Вісник Львівського державного аграрного університету, 2007. – Серія : Агрономія. – №11.– С.466-469.

Аннотация. Приведены результаты исследований влияния последствий новых видов органических ферментированных удобрений на агрохимические показатели дерново-подзолистой почвы и урожайность зерна овса в Западном Полесье Украины.

Annotation. The influence aftereffect of new fermented organic fertilizers on agrochemical indices of sod-podzolic soil and grain yield of oats in West Polesie Ukraine.

УДК 633.16:631.5

К. М. МАНЬКО, молодший науковий співробітник

Н. М. МУЗАФАРОВ, кандидат с.-г. наук, старший науковий співробітник

О. М. ГЛУБОКИЙ, науковий співробітник

Інститут рослинництва ім. В. Я. Юр'єва НААН України

УРОЖАЙНІСТЬ СУЧАСНИХ СОРТІВ ЯЧМЕНЮ ЯРОГО ЗАЛЕЖНО ВІД ПОПЕРЕДНИКА ТА ФОНУ ЖИВЛЕННЯ

Наведено результати трирічних досліджень (2009-2011 рр.) з вивчення реакції сучасних сортів ячменю ярого на попередники та фони живлення в умовах східної частини Лісостепу України. Встановлено, що за рахунок сівозміни (без застосування добрив) можна отримати урожайність 2,75 т/га у сорту Взірець, а при застосуванні повної дози добрив ($N_{60}P_{60}K_{60}$) – підвищення врожайності на 1,77 т/га.

Вступ. За розміром посівних площ України у структурі зернових культур ячмінь ярий займає друге місце після пшениці озимої. Загальна частка нашої країни у світовому виробництві зерна ячменю ярого складає 8,2 % [1]. За останні роки врожайність цієї культури в зоні Лісостепу поступово зростає, проте потенційні можливості ще не використані [2].

В Україні вітчизняними селекціонерами створено багато цінних високоврожайних сортів ячменю ярого, які повністю можуть забезпечити виробництво фуражним зерном і пивоварною сировиною. Сучасні сорти здатні реалізувати свій генетичний потенціал врожайності, а при застосуванні добрив під ячмінь ярий і при безумовному дотриманні технологій його вирощування середні врожаї по Україні можуть складати понад 4,0 т/га. Потенціал врожайності більшості сортів за сприятливих умов досягає до 10,0 т/га зерна й більше. Але через низку несприятливих факторів вирощування ячменю ярого у виробництві (низький рівень агротехніки та різкі коливання гідротермічних умов років) сорти інтенсивного типу використовують потенціал урожайності в середньому в Україні лише на 30-50 % [3].

Поява нових високопродуктивних сортів ячменю ярого викликала необхідність удосконалення елементів технології їх вирощування. Технологія вирощування ячменю ярого